

**Verduurzamen van wonen:
project Schoonschip te Amsterdam.**

Schoonschip is de meest duurzame drijvende woonwijk van Europa bestaande uit 46 waterwoningen in Amsterdam Noord. Marjan de Blok, regisseur/programmamaker en initiatiefneemster en bewoonster van Schoonschip, vertelt over deze wijk, de woningen, de weg er naartoe en over de vragen en dilemma's die speelden en spelen. Eén van de aandachtspunten is de verhouding tussen ecologisch, economisch-politiek en sociaal verduurzamen.

Verslag van groep 1 Wonen: Schoonschip Amsterdam-Noord op 28 november 2019

Marjan de Blok, initiatiefnemer van "Schoonschip", een drijvende woonwijk in Amsterdam-Noord, vertelt met partner Michiel Snijder over het project Schoonschip in Amsterdam-Noord.

Een drijvende woonwijk in het Johan van Hasseltkanaal, een zijkanaal van het IJ in Buiksloterham, Amsterdam-Noord. Schoonschip is nu nog in ontwikkeling en afbouw, maar begin 2020 wonen hier in totaal 46 huishoudens en iets meer dan 100 bewoners. En dan hebben we één collectieve gebruikersplek. (site: <http://schoonschipamsterdam.org/>)

Behalve dat zij zich als initiatiefnemer de afgelopen 12 jaar heeft ingezet voor het realiseren van het project Schoonschip, werkt zij als regisseur voor diverse tv-programma's.

Alle deelnemers van Schoonschip kiezen hun eigen architect en aannemer en kunnen hun eigen woonark ontwikkelen binnen de door de initiatiefgroep gestelde (duurzame) normen. Op basis van onderzoek zijn deze normen opgesteld. Dit onderzoek is verricht door de onderzoekers van het technologische bedrijf 'Metabolic' en stedenbouwkundige 'Space&Matter'. Zij hebben onder andere en in samenwerking met de bewoners onderzocht welke materialen gebruikt kunnen worden. De uitkomsten van dergelijk onderzoek zijn veelal niet eenduidig. Bijvoorbeeld is het duurzamer om hout te gebruiken dat vervoerd moet worden uit Afrika, of om lokaal hout te gebruiken? Uiteindelijk hebben we een lijst opgesteld met "rood, oranje en groene" indicaties. Wanneer we ons volledig aan de groene indicaties van de lijst zouden houden, zou het project te duur worden. Zo kwam het keuzemoment of we wel of geen water bij de wijn zouden doen.

"We", dat wil zeggen de Stichting, welke bestaat uit 5 mensen die met ongeveer 20 huishoudens een plan hebben ontwikkeld. Nadat de vergunningen werden afgegeven is deze groep uitgebreid. Die keuze moet je maken, omdat het niet werkbaar is om met 46 huishoudens een plan te maken. Nadat het plan er lag, is het voor nieuwe deelnemers een kwestie van "Take it or leave it". Ook dat is een keuze die gemaakt is.

Vraag: Hoe is deze keuze tot stand gekomen?

De eerste keuze was om de groep niet kwijt te raken. Als onderliggende waarden waren 'toegankelijkheid' (dat wil zeggen niet bedoeld voor alleen voor hoge inkomens) en 'sociale duurzaamheid' belangrijk.

Het was een tijd van pionieren. Al onze bevindingen zijn als open source beschikbaar. Optimale duurzaamheid bleek te duur. Niet iedereen was het met elkaar eens over de concessies die we moesten doen, maar we bleven wel on speaking terms. We hebben zoveel mogelijk geïnvesteerd om iedereen een stem te geven, iedere mening werd erkend en veelal begrepen. Je hoeft het niet helemaal met elkaar eens te zijn en er staat ook heel veel tegenover. Zoals:

- Het is heel betaalbaar wonen voor de Amsterdamse situatie;
- Je kunt met/tussen je vrienden wonen;
- Je kunt veel eigen keuzes maken over je eigen woning.

Het doel was voor iedereen heel duidelijk. De groep was erg loyaal, we konden bij elkaar een potje breken. Daarbij was er ook sprake van een zekere groepsdruk. Binnen de groep is een aantal mensen zeer principieel, maar de groep is ook groot genoeg om elkaar wat los te laten. De groepsgrootte van 46 huishoudens blijkt een goed, werkbaar, aantal te zijn in dat opzicht.

Er ontstaan in de loop van de tijd steeds meer gezamenlijke activiteiten, vooral op en rond de steigers. 12 Huishoudens hebben bijvoorbeeld collectief een architect ingehuurd, die een deels modulair bouwsysteem heeft ontwikkeld om de kosten te kunnen drukken. Uiteindelijk vielen de kosten toch tegen, omdat de grondstoffen 30 à 40% duurder bleken te zijn geworden en het aantal manuren toenam. Het collectief inkopen van diensten en materialen leek een 'lokkertje' te zijn. Het project ging langer duren, de planning liep uit. Nadat er toch een deal met de gemeente kon worden gemaakt over de ligplaatsen, raakte het project alsnog in een stroomversnelling.

Vraag: Wat kwam er voort uit de druk vanuit de gemeente?

De relatie met de gemeente verliep hier en daar moeizaam, omdat er gaandeweg veel heilige huisjes omver werden geschopt. Zo ook ontstond er bij het toewijzen van de locatie de angst voor de schijn van vriendjespolitiek.

Duurzaamheid in de stad werd in dit project niet langer een 'ver van je bed show', maar werd door dit project heel concreet voor de gemeente. Na 2 jaar bleek de 1^e locatie die we op het oog hadden te duur te zijn. Daarop zijn we (Marjan en Sjoerd, haar technische geschoolde collega aan de TU Delft en mede initiator Thomas Sykora) in Noord gaan kijken naar een plek die de komende 15 jaar nog niet in het bestemmingsplan werd opgenomen. De wethouder vond het belangrijk om dit gebied bottom up te ontwikkelen. Daarom werd voorgesteld werktafels te ontwikkelen.

Met ons plan zijn we naar de wethouder en projectbureau Noordwaarts gegaan en deze vond het een goed plan. Toch kon de gemeente daar niet zonder meer in meegaan, wegens de mogelijke schijn van vriendjespolitiek. De gemeente besloot een tender uit te schrijven. Waarin onze plannen werden omschreven. Daarop hebben we als een gek gewerkt aan een offerte op ons eigen plan, dat was Plan A-sociaal, zoals de gemeente het in het bestek had beschreven. Dit plan was bedoeld voor 20 huishoudens. Daarnaast hebben we een plan B-sociaal ingediend, zoals wij vonden dat het eruit zou kunnen zien. Dit plan was opnieuw doorgerekend en was bestemd voor 46 huishoudens. Daarmee hebben we de tendereisen als het ware opgerekt, dat maakte het spannend. De gemeente bleek wat fouten te hebben gemaakt en daarop moest het plan "Wonen op het water" ook juridisch ingedekt worden. Daarvoor moesten we hulp en advies inwinnen bij juristen. Dit kostte uiteindelijk 2 jaar extra en heel veel geld.

Vraag: Wat is de missie, het statement, ofwel de inspiratie van het project?

We willen dat het een toegankelijke (betaalbare) wijk is, dus niet alleen voor "the happy few". Daarover bestaan namelijk nogal wat vooroordelen, die voortkomen uit onwetendheid, hoewel toegegeven moet worden dat duurzaamheid echt nog veel te duur is.

We geven daarom rondleidingen, lezingen in binnen- en buitenland. Andere steden willen het plan kopiëren en dat is prima. Bijvoorbeeld Haarlem en Praag.

Door de druk van de gemeente hebben we vooral vertraging opgelopen. Dat komt ook doordat een andere partij die de tender niet had gewonnen, een procedure startte. Elke (gemeentelijke) partij waarmee we te maken hebben is op zichzelf een eiland. De wethouder waarmee we eerder te maken hadden is inmiddels weer vertrokken. Ondanks dat, hebben we op zich goede connecties met de gemeente opgebouwd.

De sociale aspecten zijn voor ons in dit project heel belangrijk. Sociaal gedrag moet je faciliteren. Michiel vult aan: Dat kan gaan over een pannetje soep, dat via de groepsapp wordt gemeld en een ander voorbeeld is het regelen van het ophalen van elkaars kinderen op de crèche. Daar moet je in investeren en dat kost gewoon drie dagen overleggen en afstemmen met ouders en crèche. Er blijkt een bepaald patroon te ontstaan: Iedereen die er komt wonen wijdt eerst het eigen huis, de eigen habitat in. Daarna volgen verdere stappen. Men gaat verder rondkijken en dan volgen er vervolgstappen. Dat is een proces dat zich spontaan organiseert en wij faciliteren dat. Een voorbeeld daarvan is het gebruik van deelauto's. Daar was behoefte aan en er kwam een mooie parkeerplek waar de deelauto's stonden opgesteld. Ik had daar zelf geen behoefte aan, maar toch ontstond er een zekere groepsdruk om wel een contract aan te gaan met dit auto-deelplatform. Dat vond ik ingewikkeld en vroeg me af: "Aan wie moet ik me nu eigenlijk verantwoorden?"

Is er ruimte voor de autonomie van jezelf? Hoe ga je daarmee om?

Soms geeft het een gevoel dat je voor jezelf staat te brullen en anderen zeggen niets, ook al weet je dat een aantal het wel met je eens is.

Je legt jezelf bepaalde normen op, bijvoorbeeld biologische normen en standaarden, terwijl anderen weer andere normen hebben. De vraag die daarbij opkomt is "Hoeveel mag je jezelf en de anderen opleggen?" Er ligt een aantal zaken vast, zoals het wonen, het materiaalgebruik en dergelijke, maar sociaal gedrag ligt niet vast.

Zo hadden we op een bepaald moment een buitenlamp geïnstalleerd uit angst voor inbrekers. Een andere bewoner had daar grote bezwaren tegen, omdat dit licht nadelig was voor vogels en vleermuizen. Uiteindelijk heeft hij een stadsbioloog gevraagd welk licht wél goed is. Zo kom je er toch samen wel uit.

Je vraagt veel van elkaar en van jezelf, welke competenties heb je daarvoor nodig?

Het is een bepaalde mindset, een bepaald slag mensen. We zijn erin gezogen. De grondslagen voor de bewoners die aan het project deelnemen zijn:

- Duurzaamheid;
- Sociaal;
- De wereld actief willen verbeteren;
- Voor architecten bovendien: het willen bouwen van hun eigen woning.

Het zijn dus verschillende waarden vanuit verschillende perspectieven, maar : "*Duurzaam op het water*", dat was het idee. Daarmee leg je druk op iedereen. Gaande het project polariseren mensen wat meer en daardoor wordt het toch steeds duurzamer. Er ontstaat een beweging van individueel naar groepsniveau.

De competenties die ervoor nodig zijn: Ruimdenkend, intelligentie op een bepaalde manier, in de betekenis van sociale intelligentie, het besef dat je een pion bent in een groter geheel. Je moet kunnen inleveren, ook humor is belangrijk. Je moet kunnen verbinden en ook liefdevol zijn.

Stelling: Autonomie en verbondenheid kun je zien als twee behoeften die mensen hebben. Het systeem kan zo verbonden en daarmee gesloten raken dat het ten koste gaat van de autonomie. Dat begint ermee dat je die beide behoeften zowel bij jezelf als bij de ander herkent.

Vraag: Wat is jouw ding dat je 'stiekem doet? Jouw 'guilty pleasure'?

Deze vraag is een leuk idee voor een workshop! We zijn bezig met het begrip 'deep democracy', daar past dat misschien in. We hebben allemaal hoge verwachtingen, iedereen is heel eerlijk en staat met het hele hart in het project. Daarmee kan de druk te hoog worden. Dan kan zo'n vraag lucht geven.

Aanvulling: Het gaat daarbij om een vorm van reflectie: "Waar zijn we mee bezig?" Er zijn veel tegenstellingen, veel belangen en culturen. Dat vraagt om een pas op de plaats, een gezamenlijke waardeoriëntatie.

Volgend jaar komen er nieuwe bewoners, dan zou zo'n workshop goed zijn. Niet iedereen ervaart die druk zoals ik die ervaar. Wat betreft mijn competenties kan ik noemen: doorzettingsvermogen, de wil om iets neer te zetten vanuit de vraag: "Wat is nou *mijn* verhaal?" Ik wil in mijn vluchtige bestaan iets duurzaam neerzetten. Goed om te zien dat mensen gelukkig zijn met iets dat ik heb bedacht!

Vraag: Wat was jouw missie toen je aan dit project begon?

Dat moment zal ik nooit vergeten. Ik stond op een duurzame boot toen er een stemmetje in mij zei dat zo'n duurzame boot voor mij veel te duur zou zijn. Toen bedacht ik dat ik me niet door geld laat weerhouden en ben gaan sparen. Dit verhaal klopt niet; ik heb bedacht dat ik vele jaren nodig zou hebben en dat ik in die tijd kon sparen en opklimmen wat betreft werk dat ik me in ieder geval niet direct door het gebrek aan geld uit het veld zou laten slaan. Koppigheid is daarin een competentie en ook een bepaalde naïviteit.

Vraag: Hoe kijken andere bewoners van Noord tegen jullie project aan?

In Amsterdam-Noord denken bewoners dat elke woning van Schoonschip 6 ton heeft gekost. Dat is niet zo. De originele bewoners beschikken over het algemeen over een lager inkomen en opleidingsniveau. We willen ons ook inzetten voor het behoud van originele culturele Amsterdamse waarden.

De buitenwereld rond Schoonschip is ook belangrijk, daarom moet je een dialoog op micro-, meso- en macroniveau voeren. Schoonschip Amsterdam <schoonschipamsterdam@gmail.com>

Vragen die Marjan en Michiel vooraf hebben geformuleerd:

- Hoe zorgen we dat iedereen die dat wil zich uit kan spreken en gehoord wordt. Waarbij we het belang van het project en de groep als geheel niet uit het oog verliezen?
- Hoe zorgen wij dat het verschil qua inzet toch voor iedereen "eerlijk" blijft voelen?
- Hoe zorgen we dat de positieve energie (Enthousiaste initiatieven en inzet) gevoed blijft?

Stellingen zoals deze na afloop van de onderzoeksgroep zijn geformuleerd:

- Er is beschikbaarheid en bereidheid nodig om dit project gedurende de looptijd te doen.
- Menselijk contact is een belangrijke waarde van het project.
- Ecologisch en sociaal is met elkaar verbonden, er bestaat een wisselwerking tussen deze beide aspecten.
- Er is sprake van een integrale benadering gedurende het hele traject.
- Wij en ook anderen leren van dit project. Ook studenten hebben belangstelling voor het project.
- Binnen het project is sprake van 'emergentie', waarbij we deze spontane ontwikkelingen zoveel mogelijk faciliteren en ondersteunen.

Verslag: Nelly Labrie